

# Dret Internacional Constitucional (21037)

**Titulació/estudi:** Grau en Dret

**Curs:** 3r, 2014-2015

**Trimestre:** 1r

**Nombre de crèdits ECTS:** 5 crèdits

**Hores dedicació estudiant:** 125 hores

**Llengua o llengües de la docència:** castellà

**Professorat:** Ángel Rodrigo

## 1. Presentació de l'assignatura

L'assignatura *Dret internacional constitucional* és una assignatura optativa de l'especialitat en estudis internacionals. Per tant, el punt de partida són els coneixements que els alumnes han après a l'assignatura troncal *Dret internacional públic*.

Aquesta assignatura té com a objectiu aprofundir en l'estudi de l'ordenament jurídic internacional des d'una perspectiva d'anàlisi constitucionalista. En aquestes últimes dècades s'ha produït una evolució de la comunitat internacional molt important des del punt de vista qualitatiu. Aquest procés, d'acord amb aquest enfocament, es pot qualificar com a constitucional perquè és possible identificar valors i interessos generals de tota la comunitat internacional. Amb la finalitat de regular i protegir aquests valors i interessos generals s'han creat un conjunt de normes i institucions jurídiques internacionals que permeten qualificar també aquest procés com de constitucionalització del Dret internacional públic.

L'assignatura té com a objectiu, doncs, descriure i analitzar els trets més importants d'aquest procés i interpretar l'evolució del Dret internacional com a ordenament jurídic amb un nou marc conceptual. A més a més, s'examinen els règims internacionals que tenen com a missió la protecció dels mencionats valors i interessos generals de la comunitat internacional: alguns espais i recursos fora de la jurisdicció nacional que són d'interès general, la protecció del medi ambient, el manteniment de la pau i seguretat internacionals i la protecció de la persona humana (drets humans i dret internacional humanitari). Per últim, s'estudia la responsabilitat internacional de l'Estat i dels individus per la violació de les normes internacionals que protegeixen els esmentats valors i interessos generals.

Aquesta assignatura suposa un aprofundiment en el *Dret internacional públic* i té una relació molt estreta amb altres assignatures com *Dret de la Unió Europea*, *Dret internacional econòmic* o *Dret constitucional europeu*.

## 2. Competències a assolir

### COMPETÈNCIES GENERALS

#### *Instrumentals*

1. Capacitat de comprensió de qüestions internacionals
2. Capacitat d'anàlisi i síntesi dels temes internacionals
3. Habilitats per a la recerca de documentació i fonts de referència internacionals

#### *Interpersonals*

4. Competències comunicatives escrites i orals
5. Capacitat crítica
6. Capacitat argumentativa
7. Capacitat de treball en equip

### ***Sistèmiques***

8. Comprensió i anàlisi de les relacions internacionals
9. Comprensió dels trets bàsics de la Comunitat internacional
10. Capacitat de contextualitzar fets internacionals dins del marc jurídic pertinent
11. Capacitat de relacionar fets, normes i valors per intentar trobar solucions als problemes concrets

### **COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES**

1. Comprensió dels trets específics de l'ordenament jurídic internacional respecte d'altres ordres normatius
2. Comprensió de l'estructura de l'esmentat ordenament internacional
3. Comprensió de les principals institucions de l'ordenament jurídic internacional
4. Comprensió de les relacions i efectes del Dret internacional amb els ordenaments interns
5. Capacitat per comprendre la naturalesa i tipus dels diferents membres de la Comunitat internacional
6. Comprensió de la naturalesa i efectes del procés de constitucionalització sobre l'ordenament jurídic internacional.
7. Comprensió de la identificació i protecció jurídica dels interessos generals de la comunitat internacional (espais i recursos fora de la jurisdicció nacional, la protecció del medi ambient, el manteniment de la pau i seguretat internacional, la protecció de la persona humana)
8. Capacitat per identificar els fets internacionalment il·lícits i la exigència de responsabilitat internacional de l'Estat i de l'individu per incompliment de les normes que protegeixen els interessos generals de la comunitat internacional

## **3. Continguts**

### **I. LA CONSTITUCIONALITZACIÓ DE LA COMUNITAT INTERNACIONAL I DEL DRET INTERNACIONAL**

#### ***Tema 1. La comunitat internacional i el dret internacional en procés de constitucionalització***

Introducció. La comunitat internacional com una comunitat constitucional global: a) la dimensió social; b) una comunitat política; i c) una comunitat jurídica. El constitucionalisme internacional: a) constitucionalisme i dret internacional; b) la dimensió jurídica del constitucionalisme internacional; i c) la dimensió política del constitucionalisme internacional. La constitució de la comunitat internacional

#### ***Tema 2. Participació i subjectivitat en la comunitat constitucional global i en el dret internacional públic***

Introducció. Les noves dimensions de la subjectivitat internacional. L'Estat com agent de la comunitat internacional. L'evolució de la sobirania de l'Estat: a) la sobirania humanitzada; b) la sobirania cooperativa; c) la sobirania responsable. La constitucionalització funcional o sectorial de les organitzacions internacionals intergovernamentals. Els membres no governamentals: a) Els individus; b) Les organitzacions internacionals no governamentals; c) Les empreses transnacionals.

#### ***Tema 3.- La constitucionalització del dret internacional i les normes jurídiques internacionals***

Introducció. L'ampliació subjectiva dels participants en la creació de les normes jurídiques. L'ampliació del tipus d'instruments jurídics. L'ampliació qualitativa dels tipus de normes i obligacions internacionals. La universalitat en les normes internacionals. Les relacions entre les normes internacionals. Les relacions entre el dret internacional i els drets interns

### **II. ELS RÈGIMS INTERNACIONALS PER A LA PROTECCIÓ D'INTERESSOS GENERALS DE LA COMUNITAT INTERNACIONAL**

#### ***Tema 4. Les normes jurídiques relatives als interessos generals de la comunitat internacional***

Introducció. La noció d'interessos generals de la comunitat internacional. Les normes d'interès públic: a) noció; b) característiques; c) classes de normes d'interès públic. Els tractats internacionals de protecció d'interessos generals. Els règims internacionals generals: a) noció; b) característiques; i c) classes.

#### *A. ELS RÈGIMS DELS ESPAIS I DELS RECURSOS D'INTERÈS GENERAL FORA DE LA JURISDICCIO NACIONAL*

##### *Tema 5. L'alta mar, la Zona dels fons marins i oceànics i altres recursos i espais d'interès general*

Introducció. El règim de l'alta mar: a) La llibertat de navegació; b) La pesca a l'alta mar. La Zona dels fons marins i oceànics: a) El règim jurídic; b) Les institucions internacionals per a la gestió del règim; c) Les activitats a la Zona: l'exploració i explotació dels recursos. El règim de l'Antàrtica. El règim de l'espai ultra terrestre.

#### *B. EL RÈGIM DEL MEDI AMBIENT*

##### *Tema 6. La protecció internacional del medi ambient*

Introducció. Evolució i característiques del règim. Principis i normes generals en aquesta matèria. Els principals problemes ambientals i el seu règim jurídic: a) La protecció del medi marí; b) La protecció de l'atmosfera; c) La protecció dels recursos naturals vius. L'aplicació de les normes mediambientals.

#### *C. LA PAU I LA SEGURETAT INTERNACIONALS*

##### *Tema 7. El manteniment de la pau*

Introducció. Les funcions del Consell de Seguretat en la solució de controvèrsies. El principi de prohibició de l'ús de la força. La legítima defensa. El desarmament.

##### *Tema 8. La seguretat col·lectiva*

Introducció. La segureta col·lectiva i les Nacions Unides: a) El òrgans i procediments; b) L'acció de les Nacions Unides en cas d'amenaques a la pau, de ruptures de la pau i d'actes d'agressió; c) L'evolució de la pràctica a la postguerra freda. Les operacions de manteniment de la pau. Els acords regionals.

#### *D. LA PROTECCIÓ DE LA PERSONA*

##### *Tema 9. La protecció internacional dels drets humans*

El règim internacional sobre la protecció dels drets humans. L'Organització de les Nacions Unides i la Declaració Universal dels Drets Humans. Els Pactes internacionals de drets humans. La protecció dels drets humans a Europa. La protecció dels drets humans a Amèrica. La protecció dels drets humans a Àfrica.

##### *Tema 10. El dret internacional humanitari*

La reglamentació dels conflictes armats: el dret internacional humanitari. Principis. Objectius militars. Mitjans i mètodes de combat. La protecció de les víctimes dels conflictes armats. L'aplicació de les normes de dret internacional humanitari.

### **III. LA RESPONSABILITAT INTERNACIONAL**

##### *Tema 11. La responsabilitat internacional de l'Estat*

Introducció. El fet internacionalment il·lícit d'un Estat: a) elements; b) circumstàncies que exclouen la il·licitud; c) Invocació; d) contingut. Les violacions de normes que regulen interessos col·lectius. Violacions greus d'obligacions derivades de normes imperatives de dret internacional general.

##### *Tema 12. La responsabilitat internacional dels individus*

Introducció. Els crims contra la pau i la seguretat de la humanitat: a) Agressió; b) Genocidi; c) Crims de lesa humanitat; d) Crims de guerra. Els tribunals penals internacionals *ad hoc*. La Cort Penal Internacional.

## 4. Avaluació

### CONSIDERACIONS GENERALS

Els alumnes seran avaluats en funció de llur participació a les classes pràctiques, de la qualificació dels treballs escrits encomanats pels professors, de les proves escrites realitzades al llarg del curs i de l'examen final de l'assignatura.

La qualificació final de l'assignatura serà el resultat de la participació a les classes pràctiques i de la realització dels treballs escrits realitzats a classe o encarregats al llarg del curs (30% de la nota final) i de l'examen sobre el contingut teòric de l'assignatura (70%).

Les condicions de la recuperació de la part teòrica i pràctica de l'assignatura, així com els requisits per a poder concórrer al procés de recuperació, es detallen en els apartats 4.1 i 4.2.

#### A) Les classes pràctiques

Les classes pràctiques consistiran en l'exposició oral i discussió de *treballs escrits* realitzats pels alumnes sobre textos que el professor encomanarà amb antelació. Aquests treballs poden consistir en comentaris dels textos corresponents, en dictàmens a favor d'una de les parts d'una controvèrsia internacional o en assaigs sobre qüestions relatives al contingut de l'assignatura. Aquests treballs hauran de tenir una extensió màxima de dues pàgines en format DIN A4 i caldrà que siguin lliurats al final de la sessió del seminari corresponent. El plagi o la còpia dels treballs, tipificat com a falta greu (art. 3) del Reglament Disciplinari dels Estudiants de la UPF, suposarà com a sanció directa un suspens a l'assignatura.

Els alumnes podran realitzar també, amb caràcter voluntari, un *assaig* sobre un tema acordat prèviament amb el professor. L'extensió d'aquests treballs serà no superior a 5 pàgines en format DIN A4 i caldrà que siguin lliurats en mà, com a molt tard, en finalitzar la darrera sessió de l'assignatura (28 de novembre, dijous). Aquest treball podrà suposar fins a 2 punts de la nota de pràctiques.

Qualsevol exercici o treball que no hagi estat lliurat en el temps i en la forma establerts es tindrà per no presentat.

La participació dels alumnes a les classes pràctiques serà avaluada de forma continua i global i quedarà concretada en una nota única al final del trimestre que tindrà un valor del 30% de la qualificació final de l'assignatura.

#### B) L'examen sobre el contingut teòric de l'assignatura

L'avaluació del contingut teòric de l'assignatura es farà mitjançant una prova escrita final. Aquesta prova tindrà dues parts. La primera consistirà en respondre a una pregunta, a triar entre dues, sobre un epígraf del programa durant un temps màxim de 30 minuts. La segona part de la prova consistirà en respondre a 5 preguntes que tenen una resposta breu. La nota de la prova sobre el contingut teòric de l'assignatura suposarà un 70% de la qualificació final de l'assignatura. La nota mínima exigida en la prova sobre el contingut teòric de l'assignatura per poder fer la mitjana amb la nota de les classes pràctiques és un 3.

### 4.1. Sistema d'avaluació.

| Sistema d'avaluació general |                      |              |                                        |                                  |                        |
|-----------------------------|----------------------|--------------|----------------------------------------|----------------------------------|------------------------|
| Activitat d'avaluació       | Criteris d'avaluació | % nota final | Recuperable o no, com i en quin moment | % recuperació (sobre nota final) | Competències avaluades |

|                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                     |                                                                                            |                                                                                            |                                                                                            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|
| Prova escrita sobre el contingut teòric de l'assignatura                                                    | Qualificació: de 0 a 10 punts<br><br>La nota mínima exigida en aquesta prova per poder fer la mitjana amb la nota de les classes pràctiques és un 3.                                                                                                                                                                                                                   | 70%                 | Recuperable.<br><br>Realització d'una nova prova escrita.                                  | 70%                                                                                        | Competències generals (1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11)<br><br>Competències específiques (1-8) |
| Treballs escrits realitzats a classe o encarregats al llarg del curs, en el marc de les classes pràctiques. | Qualificació: de 0 a 10 punts<br><br>La qualificació podrà ponderar-se d'acord amb la participació a les classes pràctiques.<br><br>Amb caràcter voluntari, podrà realitzar-se un treball escrit d'anàlisi i comentari d'un llibre, article o estudi que podrà augmentar la qualificació de pràctiques fins a dos punts (aquest treball és voluntari i no recuperable) | 30%                 | Recuperable.<br><br>Realització d'un cas pràctic el mateix dia de la prova escrita teòrica | 30%                                                                                        | Competències generals i competències específiques                                          |
| <b>Sistema d'avaluació per als estudiants que participen en programes de mobilitat</b>                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                     |                                                                                            |                                                                                            |                                                                                            |
| <b>Activitat d'avaluació</b>                                                                                | <b>Criteris d'avaluació</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <b>% nota final</b> | <b>Data de realització</b>                                                                 | <b>Competències avaluades</b>                                                              |                                                                                            |
| Prova escrita                                                                                               | Qualificació: de 0 a 10 punts<br><br>La prova comprendrà una primera part on s'avaluï el contingut teòric de l'assignatura (70% de la qualificació) i una segona part consistent en la realització d'un cas pràctic (30%).                                                                                                                                             | 100%                |                                                                                            | Competències generals (1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11)<br><br>Competències específiques (1-8) |                                                                                            |

#### 4.2. Condicions per concórrer a la recuperació.

Només podran concórrer al procés de recuperació els estudiants que, havent participat a almenys el 50% de les activitats d'avaluació continuada i havent-ne presentat a l'examen final de l'assignatura, hagin obtingut una qualificació final de suspens en l'avaluació trimestral, però en tot cas de mínim un 3'5. Els estudiants només podran recuperar aquella o aquelles activitats a les quals hagin obtingut una qualificació inferior a 5.

No podran concórrer al procés de recuperació aquells estudiants que no hagin participat a almenys el 50% de les activitats d'avaluació continuada; aquells estudiants que no hagin obtingut, com a mínim, una qualificació final de l'avaluació trimestral de 3'5 punts; ni aquells estudiants que hagin renunciat a l'avaluació, en particular, anul·lant la convocatòria o no presentant-se a l'examen final.

## 5. Bibliografia i recursos didàctics

### 5.1. Bibliografia bàsica

- Casanovas, O. i Rodrigo, A.J., *Compendio de Derecho Internacional Público*, 2ª ed., Madrid, Tecnos, 2013.
- Casanovas, O. i Rodrigo, A.J., *Casos y textos de Derecho internacional público*, 6ª ed., Madrid, Tecnos, 2010.
- Díez de Velasco, M., *Instituciones de Derecho Internacional Público*, 18ª ed., Madrid, Tecnos, 2013.
- Díez de Velasco, M., *Las Organizaciones internacionales*, 16ª ed., Madrid, Tecnos, 2010.
- Dunoff, J.L. i Trachtman, J.P. (eds.), *Ruling the World? Constitutionalism, International Law, and Global Governance*; Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- Klabbers, J., Peters, A., i Ulfstein, G., *The Constitutionalization of International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2009.
- Peters, A., Aznar, M. i Gutiérrez, I. (eds.), *La constitucionalización de la Comunidad internacional*, Valencia, Tirant lo blanch, 2010.
- Schöwbel, Ch.E.J., *Global Constitutionalism in International Legal Perspective*, Leiden, Martinus Nijhoff, 2011.

### 5.2. Bibliografia complementària

- Andrés Sáenz de Santa María, M.P., *Sistema de Derecho Internacional Público*, 2ª ed., Madrid, Civitas/Thomson Reuters, 2012.
- Fernández Tomás, A., Sánchez Legido, A., Ortega Terol, J.A. i Forcada Barona, I., *Lecciones de Derecho internacional público*, Valencia, Tirant lo Blanc, 2011.
- Jiménez Piernas, C., *Introducción al Derecho internacional público. Práctica de España y de la Unión Europea*, 2ª ed., Madrid, Tecnos, 2011.
- Juste Ruiz, J. i Castillo Daudí, M., *Derecho Internacional Público*, Valencia, Tirant lo Blanc, 2005.
- Mariño Menéndez, F.M., *Derecho Internacional Público (Parte general)*, 4ª ed. rev., Madrid, Trotta, 2005.
- Pastor Ridruejo, J.A., *Curso de Derecho Internacional Público y Organizaciones Internacionales*, 15ª ed., Madrid, Tecnos, 2011.
- Remiro Brotons, A. et al., *Derecho Internacional. Curso general*, Valencia, Tirant lo Blanc, 2010.
- Rodríguez Carrión, A.J., *Lecciones de Derecho Internacional Público*, 6ª ed., Madrid, Tecnos, 2006.

Alguns tractats i textos internacionals d'especial importància han estat traduïts privadament al català:

- Carta de les Nacions Unides i Estatut de la Cort Internacional de Justícia, amb la Resolució 2625 (XXV) de l'Assemblea General de 24 d'octubre de 1970*, Versió catalana i introducció per Miquel A. Marín, Barcelona, Bosch, 1984.
- Els drets humans: els textos bàsics*, Carles Duarte i Montserrat, Joan Ramon Solé i Durany, Barcelona, Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya, 1988.
- Conveni Europeu de Drets Humans. Carta Social Europea*, Moià (Barcelona), Publicacions de l'Institut de Drets Humans de Catalunya, 1987.

*Les Nacions Unides i els Drets Humans*, Xavier Pons Ràfols (dir.), Barcelona, Associació per a les Nacions Unides a Espanya, 1997.

*Les normes humanitàries coma factor de pau. Commemoració del Centenari de la Conferència de Pau de La Haia 1907-2007*, Xavier Pons Ràfols (ed.), Barcelona, Associació per a les Nacions Unides a Espanya, 2007.

### **5.3. Recursos didàctics**

#### **SELECCIÓ D'ADRECES D'INTERNET**

##### **I. Organització de les Nacions Unides i òrgans subsidiaris**

Organització de les Nacions Unides.- <http://www.un.org>

Pla de les Nacions Unides pel Medi Ambient (PNUMA).- <http://www.unep.ch>

Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Refugiats.-<http://www.acnur.org>

Comissió de Dret Internacional.- <http://www.un.org/law/ilc/index.html>

##### **II. Organismes especialitzats**

Banc Mundial.- <http://www.worldbank.org>

Organització Internacional del Treball.- <http://www.ilo.org>

##### **III. Altres Organitzacions internacionals d'àmbit universal**

Organització Mundial del Comerç.- <http://www.wto.org>

Autoritat Internacional dels Fons Marins.-<http://www.isa.org.jm>

##### **IV. Organitzacions internacionals d'àmbit regional i Organitzacions internacionals de caràcter limitat**

Consell d'Europa.- <http://www.coe.int>

Unió Europea (general).- <http://europa.eu.int>

Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic.- <http://www.oecd.org>

##### **V. Tribunals internacionals**

Cort Internacional de Justícia.- <http://www.icj-cij.org>

Cort Penal Internacional.- <http://www.un.org/law/icc>

Tribunal Europeu de Drets Humans.- <http://www.echr.int>

Cort Interamericana de Drets Humans.- <http://www.corteidh.org>

Tribunal Internacional del Dret del Mar.- <http://www.itlos.org>

Tribunal Penal Internacional per a l'ex-Yugoslavia.- <http://www.un.org/icty/index.html>

Tribunal Penal Internacional per a Ruanda.- <http://www.ictr.org>

Tribunal Permanent d'Arbitratge.- <http://www.pca-cpa.org>

##### **VI. Organitzacions internacionals no governamentals**

Amnistia Internacional.- <http://www.amnistiainternacional.org>

Greenpeace.- <http://www.greepeace.org>

## 6. Metodologia

L'adquisició d'aquestes competències es portarà a terme mitjançant la metodologia docent i d'aprenentatge que preconitza l'Espai Europeu d'Educació Superior. Les classes magistrals (unes 5 hores per crèdit ECTS en el cas d'aquesta assignatura) tenen per objecte la transmissió del coneixement i la fixació dels conceptes o idees bàsiques de la matèria. Poden fomentar l'adquisició del coneixement crític y solen exigir de l'estudiant la lectura prèvia de materials i l'aplicació de la seva capacitat d'organització i planificació i d'anàlisi y síntesi de la matèria exposada. Les classes pràctiques (unes 2 hores per crèdit ECTS) promouen la capacitat per resoldre problemes, per treballar en equip i liderar en el seu cas el grup, per aprendre autònomament (sense la tutela directa del professor durant la resolució del cas) i per associar coneixements i desenvolupar-los creativament. Així mateix, la resolució de casos sota la guia del professor permet exercitar d'altres habilitats essencials del jurista, com la de redacció (mitjançant les tècniques del comentari, de l'assaig, del dictamen i del treball de comentari i anàlisi d'una monografia) i la de exposició i argumentació oral.

En ambdues modalitats de docència, magistral i en seminari, l'estudiant pren consciència del Dret internacional constitucional com aquell conjunt de normes jurídiques internacionals que regulen els interessos generals de la Comunitat internacional. Per la seva part, les tutories, individuals o en grup, faciliten que el docent pugui controlar i fer seguiment del procés d'aprenentatge dels estudiants, y que aquest puguin prendre consciència del seu progrés i millorar els seus punts dèbils.

Aquest mètode pedagògic combina l'avaluació continuada (que suposa el 30% de la nota) amb l'examen final (que representa el 70% de la nota final). Al llarg del procés d'aprenentatge són objecte d'avaluació els casos pràctics dictaminats, les presentacions orals, el treball en grup, la participació activa en classe.

## 7. Programació d'activitats

### 1a Setmana

*Teoria:*

Tema 1. *La comunitat internacional i el dret internacional en procés de constitucionalització*

### 2a Setmana )

*Teoria:*

Tema 2. *Participació i subjectivitat en la comunitat constitucional global i en el dret internacional públic*

### 3a Setmana

*Teoria:*

Tema 3.- *La constitucionalització del dret internacional i les normes jurídiques internacionals*

### 4a Setmana

*Teoria:*

Tema 4.- *Les normes jurídiques relatives als interessos generals de la comunitat internacional*

Tema 5.- *L'alta mar, la Zona dels fons marins i oceànics i altres recursos i espais d'interès general*

### 5a Setmana

*Teoria:*

Tema 6.- *La protecció internacional del medi ambient*

*Seminari Núm. 1.- Sobre el règim de l'alta mar, la Zona internacional dels fons marins i oceànics, l'Antàrtica i l'espai ultra terrestre a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, Casos y Textos*

de *Derecho internacional público*, 6ª, ed., Madrid, Tecnos, 2010, pp. 431-467. El tipus d'exercici serà un treball escrit de diferent naturalesa encarregat i fet a casa

#### **6a Setmana**

*Teoria:*

Tema 7.- *El manteniment de la pau* (29 d'octubre, dimarts) Tema 8.- *La seguretat col·lectiva*

#### **7a Setmana**

*Teoria:*

Tema 9.- *La protecció internacional dels drets humans*

*Seminari Núm. 2.- El principi de prohibició de l'ús de la força i la seguretat col·lectiva a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, op. cit., pp. 857-968*

#### **8a Setmana**

*Teoria:*

Tema 10.- *El dret internacional humanitari* Tema 11.- *La responsabilitat internacional de l'estat*

#### **9a Setmana**

*Teoria:*

Tema 12.- *La responsabilitat internacional dels individus*

*Seminari Núm. 3.- La protecció internacional dels drets humans i el dret internacional humanitari a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, op. cit., pp. . 571-656 i 969-990*

#### **10a Setmana**

*Teoria:*

Síntesi general

*Seminari Núm. 4.- La responsabilitat internacional de l'Estat i dels individus a partir d'alguns dels textos i qüestions reproduïts al llibre O. Casanovas i A.J. Rodrigo, op. cit., pp. 751-816*